

CREȘTEREA POTENȚIALULUI SATELOR TRANSILVANE PENTRU TURISMUL CULTURAL

SATELE DIN SUDUL TRANSILVANIEI...

...au un potențial deosebit pentru a dezvolta un turism cultural de patrimoniu de nivel european, potențial care rezultă dintr-o serie de avantaje îmbinate care descriu unicitatea regiunii: sate care și-au păstrat aspectul și atmosfera istorică, șarmul caselor și gospodăriilor transilvane, biserici fortificate unice în Europa, fundalul natural atractiv format din colinele Podișului Transilvaniei, apropierea de orașele Sibiu, Sighișoara și Brașov cu fermecătoarele lor centre istorice și nu în ultimul rând apropierea de lanțul Carpaților.

În ciuda tuturor așteptărilor, turismul cultural și de patrimoniu nu s-a dezvoltat suficient în zona rurală din pricina lipsei unei oferte pertinente și a lipsei de promovare a zonei. Interesul operatorilor naționali și internaționali de turism s-a concentrat în principal asupra celor trei orașe amintite și în imediata lor ve-

cinătate. Nici creșterea numărului de turiști adusă de Programul Sibiu Capitală Culturală Europeană 2007 și nici modernizarea Aeroportului Internațional Sibiu nu au dus la o creștere semnificativă a numărului de turiști în zona rurală transilvană.

În paralel, satele transilvane au fost afectate de un val de modernizări prost înțelese, care afectează patrimoniul cultural rural și arhitectura tipică zonei.

Protejarea aspectului arhitectonic al satelor este vitală pentru creșterea potențialului de dezvoltare a turismului cultural de patrimoniu în Transilvania. Cu toate acestea, activitățile de protejare a patrimoniului nu pot constitui ele singure o soluție, ci doar în combinație cu aplicarea unor strategii generale turistice, conjugate cu eforturile autorităților centrale și locale cât și cu cele ale industriei turistice.

Protejarea și întreținerea arhitecturii rurale a dus la o creștere importantă a numărului de turiști care vizitează satul Viscri

PROBLEMA PRINCIPALĂ

→ Măsurile și intervențiile gândite de proprietari ca o înfrumusețare și modernizare a caselor tradiționale distrug imaginea unitară, aspectul tradițional și atmosfera satelor încă înainte ca acestea să fie valorificate în cadrul unui turism responsabil de tip cultural cu orientare spre patrimoniu.

→ Populației îi lipsesc cunoștințele și conștiința valorii patrimoniului arhitectonic.

→ Comunitățile sătești nu au analizat posibilitatea de dezvoltare și de obținere a unor venituri din turismul cultural.

CONTEXTUL

Aspectul satelor transilvane a rămas nealterat vreme de sute de ani și a scăpat aproape neatins până și de agresivul program de sistematizare a satelor inițiat de N. Ceaușescu, conform căruia aproximativ 5.000 de sate ar fi urmat să se transforme în hibride urbanizate artificial în cadrul unor combinate agro-industriale.

Până în anul 2005 mulți jurnaliști europeni au scris articole în care s-au declarat fermecați de patrimoniul cultural al Transilvaniei, care, datorită aspectului nealterat, ar putea fi socotit o atracție pentru turismul cultural responsabil („*Satele arată ca și cum au fost salvate și păstrate din perioada Europei preindustriale*”).

În paralel cu dezvoltarea economică a României, în ultimii patru ani a început în numeroase localități un proces de schimbare, care distruge iremediabil aspectul satelor. Schimbările apar mai întâi izolat, în ritm lent și afectează mai întâi anumite elemente constructive ale clădirilor vechi

Exemple negative: renovările și modificările incorecte conduc la distrugerea aspectului arhitectonic tipic al satelor.

(Înlocuirea sau reconstruirea ferestrelor, obloanelor, ușilor, porților, fațadelor, acoperișurilor) și mai puțin prin construcții noi. Odată cu creșterea venitului, cu îmbunătățirea posibilităților de transport și mai ales cu accesibilitatea tot mai accentuată a materialelor de construcție de la lanțurile de supermagazine specializate deschise în tot mai multe orașe, procesul de schimbare a devenit neașteptat de rapid. Motivele sunt diverse: de la dorința sinceră de modernizare până la încercarea de a afecta un statut social urban. O altă cauză este dată de numărul mare de săteni din sudul Transilvaniei care lucrează ca muncitori sezonieri în țările UE, care, cu banii câștigați, cu experiența acumulată acolo și cu impresiile căpătate în urma contactului cu modul de construire occidental, introduc în satele lor de origine un amestec de stiluri constructive și decorative care nu au nimic în comun cu arhitectura tradițională a zonei. Se poate prevedea că în special satele aflate de-a lungul șoselelor națio-

nale și regionale își vor pierde în câțiva ani aspectul istoric.

În numeroase cazuri, prin modificarea aspectului clădirilor și prin construirea unor noi, aceste sate construite de-a lungul drumului își vor pierde nu numai caracterul armonios din punct de vedere optic, ci și în general atractivitatea pentru turiștii occidentali, devenind pentru aceștia doar un drum urât spre altă destinație. Vechile case cu frontoane specifice trapezoidale și acoperișurile în patru ape vor suferi modificări atât în privința culorilor, materialelor cât și formei: acoperișurile vor fi înlocuite cu unele simple în două ape, adesea acoperite cu țigle din beton colorat, ferestrele casetate duble din lemn vor fi înlocuite cu ferestre simple, de dimensiuni atipice, în rame de plastic, fațadele își vor pierde fermecătoarele ornamente și stucaturi, fiind acoperite cu plăci de polistiren expandat și zugrăvite cu vopsele lavabile în culori țipătoare, iar soclurile îmbrăcate în gresie sau spărtură de marmură.

Satele care și-au păstrat arhitectura tipică sunt atractive pentru turiști. În imagine Biertan.

STRUCTURA PROBLEMATICII ȘI INIȚIATIVELE ANTERIOARE

Așa cum s-a mai arătat, distrugerea patrimoniului arhitectonic este aproape ireversibilă mai ales în satele aflate de-a lungul șoselelor principale. În zonele mai îndepărtate procesul de schimbare nu a început încă. Există și situații intermediare: în unele localități schimbările au afectat un număr restrâns de case, fără a afecta aspectul general al satului. În aceste cazuri mai există încă șansa de a proteja patrimoniul construit al acestor localități și de a-l transforma într-o sursă de venituri pentru locuitori.

Populația rurală nu este conștientă de valoarea patrimoniului arhitectonic și rolului pe care acesta l-ar putea avea în dezvoltarea satelor. Cel mai adesea această afirmație este valabilă și pentru primarii localităților care au, în unele cazuri, un rol în acordarea autorizațiilor de construire și în disciplina în construcții. La nivelul autorităților județene nu există

compartimente stabile care să consilieze și să ofere pregătire primarilor în acest domeniu, să le pună la dispoziție un instrumentar de informare a populației.

Distrugerea potențialului turistic al satelor trece oarecum neobservată de opinia publică și de presa care se preocupă mai ales de subiecte urbane. De asemenea nici printre reprezentanții branșei turistice nu pare să existe o recunoaștere riscului care amenință oportunitatea de afaceri reprezentată de satele transilvane.

Pierderea specificității arhitectonice rurale este deplănsă în intervenții izolate de către grupările profesionale specializate în patrimoniu, arhitectură și turism cât și de mass media, însă este în general privită drept un proces inevitabil.

În 2008 o inițiativă a autorităților locale din județul Sibiu a adus la aceeași masă primarii a 15 localități care au semnat un „manifest pentru protejarea patrimoniului cultural al orașelor și satelor transilvane”. Manifestul a avut parte de o

Imaginea satului este afectată negativ de numeroasele modificări aduse clădirilor.

deosebită atenție din partea mediilor de informare în masă, însă din păcate măsurile de punere în practică a acestuia au fost foarte limitate în condițiile în care unele primării nu au atribuții în domeniul autorizării în construcții iar în alte cazuri lipsește consecvența în aplicarea disciplinei în construcții.

Se constată că nu există knowhow-ul și instrumentarul necesar în etapele următoare - pentru informare și popularizare în rândurile populației rurale a valorii patrimoniului, pentru inițierea unor exemple de turism cultural rural responsabil derulat în clădiri istorice și de patrimoniu cultural.

Proiectul își propune să preia și să multiplice experiențele acumulate de fundația Mihai Eminescu Trust în ultimii zece ani în șase sate, experiențe derulate după principiul „whole village-approach” cu rezultate pozitive. Activitățile și realizările Mihai Eminescu Trust sunt exemple de „best practice” în domeniile protejării

patrimoniului arhitectonic și dezvoltării turismului rural, însă efectul lor este redus la un număr limitat de sate. Pentru multiplicarea și diseminarea învățămintelor/experiențelor într-un număr mai mare de sate din regiune, instrumentele utilizate până în prezent trebuie evaluate, prelucrate și adaptate pentru o utilizare mai largă.

ALTE OBSTACOLE

Proiectul va căuta soluții pentru următoarele probleme identificate bazate pe situațiile prezentate mai sus.

→ Până în prezent nu există cercetări și sondaje care să lămurească de ce populația rurală modifică aspectul caselor și clădirilor și nici o strategie respectiv nici un plan de acțiune pentru a contracara fenomenul distrugerii satelor. Puținele inițiative și activități în acest domeniu se derulează din păcate ne-coordonat.

→ Primarii comunelor și satelor nu au la dispoziție cursuri și materiale informative despre importanța păstrării stilului arhitectonic al satelor și despre metodele folosite iar primăriile nu au material informativ în acest sens, pe care să se bazeze în analiza cererilor de autorizații de construire.

→ Lipsește un sistem de consultanță și sprijin pentru populația rurală în dezvoltarea ofertelor turistice.

Autoritățile județene nu au avut până acum la dispoziție materiale de pregătire și consiliere, activitățile de acest tip desfășurându-se în multe situații în stiluri și maniere individuale.

GRUPURILE ȚINTĂ

- primarii comunelor și satelor (și aparatului acestora)
- populația sătească.

INTERMEDIARI

Organizații neguvernamentale; profesori și cadre didactice din școli, universități și alte instituții din domeniul educației; mass-media

OBIECTIVELE PROIECTULUI

- Realizarea unei strategii pentru protejarea patrimoniului arhitectonic sătesc și a potențialului turistic al satelor transilvane și
- Elaborarea unei game largi de materiale pentru informarea, influențarea și mobilizarea populației rurale, cât și materiale pentru lărgirea ofertei turistice în direcția turismului rural responsabil cultural și de patrimoniu.

REZULTATE PLANIFICATE ALE PROIECTULUI

INSTRUMENTE DE PLANIFICARE

1. Studiul socio-economic și cultural
2. Elaborarea unei strategii pentru păstrarea arhitecturii satelor.
3. Elaborarea unui plan de acțiune pentru
4. Plan de finanțare a acțiunilor

INSTRUMENTE DE INFORMARE ȘI SENSIBILIZARE A POPULAȚIEI ÎN SCOPUL CREȘTERII POTENȚIALULUI TURISTIC

5. Documentația cu reguli pentru păstrarea aspectului satelor (bune practici și exemple greșite)
6. Manual și caiet de exerciții pentru elevii de școală primară
7. Piesă de teatru pentru populația rurală
8. Expoziție itinerantă – măsuri pentru păstrarea aspectului satelor

INSTRUMENTE PENTRU DEZVOLTAREA OFERTEI TURISTICE

9. Ghidul primarului – măsuri pentru dezvoltarea turismului rural
10. Broșură cu exemple de bune practici în dezvoltarea ofertelor turistice mici
11. Broșură-ghid pentru sătenii care vor să deschidă unități de cazare (camere de oaspeți, pensiuni)
12. Ghidul pentru primari:
„Elemente de bază pentru dezvoltarea turismului în sate“.

Turiștii caută în timpul lor liber să scape de agitația orașului și să se bucure de atmosfera idilică a satelor.

CONCEPTUL PROIECTULUI

Din cauza perioadei scurte de derulare, proiectul nu poate derula o campanie de mare amploare, însă poate pune bazele și poate pregăti instrumentele pe care în anii viitori autoritățile publice, instituțiile și organizațiile să poată activa într-o manieră sistematică, eficientă și coordonată în direcția protejării arhitecturii rurale tradiționale și dezvoltării ofertelor de turism rural cultural și de patrimoniu.

Elaborarea **→ INSTRUMENTELOR DE PLANIFICARE** trebuie să se realizeze pe baza unui studiu socio-economic și cultural care să analizeze percepția, motivele, așteptările și neînțelegerile sătenilor și primarilor în legătură cu patrimoniul și dezvoltarea turismului cultural. Strategia va fi discutată cu autoritățile, instituțiile și organizațiile din regiune. Recomandările strategiei, planul de acțiune și planul de finanțare pentru etapa pilot vor fi conectate cu masterplanul turistic pregătit de Consiliul Județean Sibiu.

Pe baza studiului socio-economic și cultural vor fi elaborate **→ INSTRUMENTELE DE INFORMARE ȘI SENSIBILIZAREA A POPULAȚIEI PENTRU CREȘTEREA POTENȚIALULUI TURISTIC**. Acestea vor căuta o abordare inovatoare care să depășească pedagogia muștrărilor și a îndemnurilor și să prezinte valoarea bunurilor culturale în legătură cu interesele economice ale populației rurale. Intenția este de a prezenta turismul rural de patrimoniu ca o sursă de venituri pentru care este vitală păstrarea aspectului și atmosferei satelor. În afară de broșura cu reguli pentru păstrarea aspectului satelor, informațiile vor fi transmise și prin intermediul unei campanii de evenimente culturale cu muzică, o piesă de teatru și o expoziție itinerantă. Aceste evenimente sunt gândite să îmbrace mesajul într-o formă atractivă și ușor de înțeles, prin care să se realizeze informarea și sensibilizarea populației sătești față de valoarea arhitecturii sătești.

Restaurarea corectă și prudentă a vechilor case dau un plus de atractivitate satului și sunt o bucurie pentru ochii vizitatorilor.

Pentru dezvoltarea **OFERTEI TURISTICE** în zona rurală a fost planificată o **→SERIE DE GHIDURI, MANUALE ȘI BROȘURI** care urmează să fie folosite în cadrul claselor primare din școli, în campaniile de informare și în activitățile asociațiilor de turism. Acestea se adresează celor două grupuri-țintă: primarii satelor (și aparatul primăriilor) și sătenii ca potențiali ofertanți de servicii turistice. Pentru primari sunt prevăzute ghiduri cu exemple de bune practici atât în organizarea și întreținerea spațiilor publice cât și în încurajarea dezvoltării ofertelor turistice. Alte materiale se adresează direct populației rurale, cum ar fi de exemplu broșura cu exemple de bună practici pentru dezvoltarea ofertelor turistice mici (produse locale, fructe, băuturi, suveniruri) și un manual pentru sătenii care ar dori să dezvolte o ofertă de cazare (camere de oaspeți, pensiuni) în clădiri valoroase pentru stilul de arhitectură transilvan.

Materialele vor fi distribuite atât în intervalul de derulare a proiectului, cât și în anii care vor urma prin intermediul asociațiilor județene de turism și consiliilor județene din regiune. Aceste materiale vor fi în așa fel structurate și redactate încât vor putea fi înțelese și folosite de grupurile țintă fără vreo pregătire prealabilă.

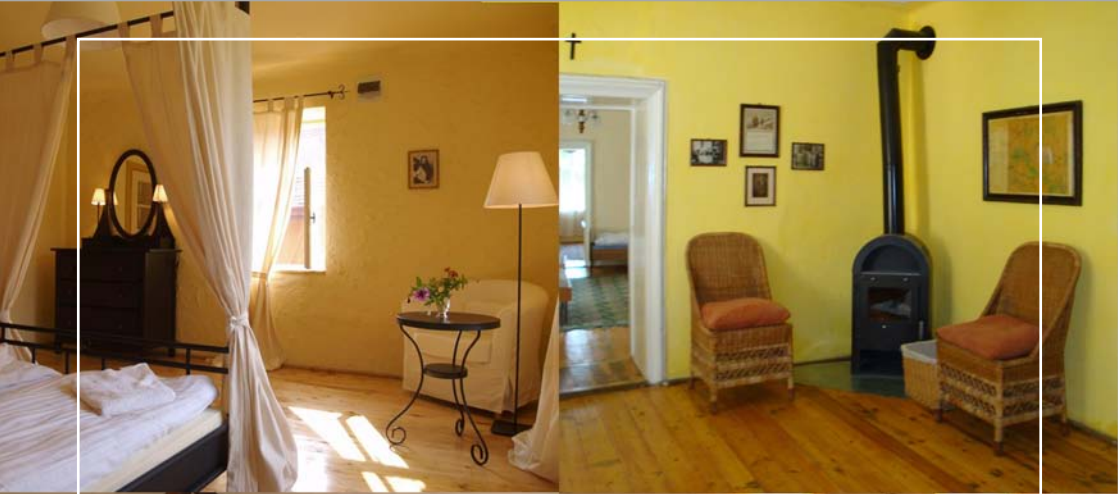
TITULAR DE PROIECT ȘI PARTENERI

Proiectul este un proiect de cooperare româno-german derulat de Consiliul Județean Sibiu ca titular de proiect și Societatea pentru Cooperare Tehnică GTZ GmbH (*Gesellschaft für technische Zusammenarbeit*).

Deoarece își propune atingerea unui efect cât mai larg în zona administrației publice locale, a instituțiilor, organizațiilor neguvernamentale și firmelor private, proiectul va lucra cu o serie de parteneri care urmează să funcționeze ca multiplicatori ai efectelor proiectului în viitor.

Partenerii principali ai proiectului sunt Asociația Județeană de Turism Sibiu, *Mihai Eminescu* Trust și Fundația ADEPT. Printre partenerii pe care proiectul doarește să-i atragă se numără consiliile județene Alba, Brașov și Mureș, cât și instituțiile care activează în domeniu (asociații de turism județene și direcții județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Național).

Ca reprezentanți ai statului și în același timp ai comunităților locale, primarilor le revine un rol important în aplicarea acțiunilor prevăzute de proiect. În derularea proiectului va avea loc o colaborare strânsă cu organizații neguvernamenta-

Casele de oaspeți cu interioare simple, dar aranjate cu gust, pot fi o atracție a satelor transilvane.

le, fundații, asociații și proiecte cum ar fi *Mioritics*, Ordinul Arhitecților din România sau Hosman Durabil, astfel încât acestea să poată multiplica ulterior efectele proiectului. Și din partea domeniului privat a fost atrasă o prețioasă colaborare din partea firmelor care promovează variante durabile și responsabile de turism rural, turism activ și ecoturism.

Instituțiile din domeniul educației, de exemplu Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" din București și Colegiul de Arhitectură – Conservare și Restaurare din Sibiu pot fi considerate potențiali parteneri.

Nu în ultimul rând Ministerul Culturii și Patrimoniului Național cât și Ministerul Turismului sunt priviți ca parteneri la nivel național. Proiectul și-a propus să aducă o contribuție importantă la dezbateră privind dezvoltarea turismului rural și la semnalarea unor riscuri și pericole de pierdere a patrimoniului cultural din România. Proiectul poate fi privit și ca pilot pentru alte regiuni ale României.

DURATĂ

Decembrie 2009 - August 2010

VEDERE GENERALĂ

Anul 2010 este dedicat finalizării instrumentelor de planificare (strategie, plan de acțiune), elaborării, tipării și distribuirii materialelor de informare (broșuri, ghiduri, manuale și cărți pentru copii) cât și pregătirii și derulării campaniilor de informare și conștientizare în zece sate, ca o fază pilot a proiectului.

Deoarece riscul pierderii elementelor de patrimoniu rural în România este unul de scară largă în vreme ce metodele și mijloacele de reducere a acestuia sunt limitate, considerăm drept foarte necesară o unire a inițiativelor pentru dezvoltarea unor mecanisme de protejare a patrimoniului arhitectonic din satele transilvane și dezvoltarea unui turism responsabil bazat pe patrimoniul cultural. În acest context sunt binevenite orice parteneriate și forme de colaborare venite din

partea autorităților publice centrale și locale, organizațiilor neguvernamentale, instituțiilor de învățământ, organizațiilor media sau din partea mediului privat. Propunerile, ofertele și ideile de colaborare vor fi trimise la Fundația pentru Reabilitare, Piața Huet nr. 3, 550182, Sibiu, jud. Sibiu, România cu mențiunea „Proiectul Creșterea potențialului satelor transilvane pentru turismul cultural”.

CONTACT

Piața Huet 3
RO- 550182 Sibiu
Tel.: -(0)269 -211.988
Fax: -(0)269 -211.671
E-Mail: office@gtzsb.ro

Un proiect derulat de Consiliul Județean Sibiu și Societatea Germană pentru Cooperare Tehnică (GTZ), cu sprijinul Ministerului Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ)